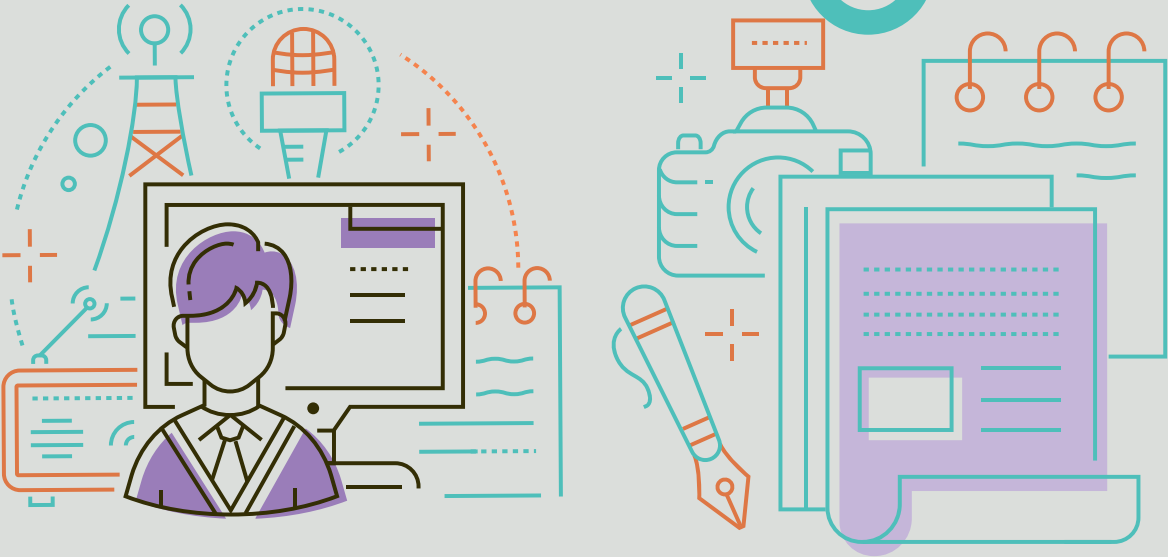
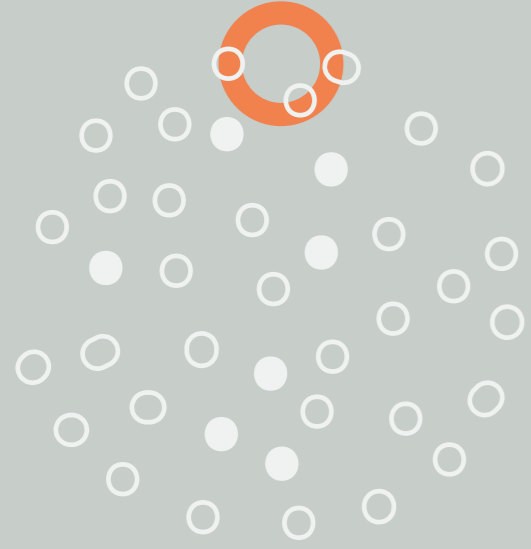


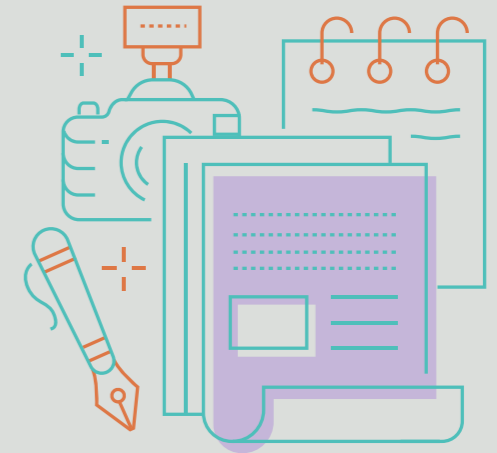
KILAVUZ İLKELER: YOKSULLUK NASIL HABERLEŞTİRİLMELİ?



DERİN
YOKSULLUK
AĞI



KILAVUZ İLKELER:
**YOKSULLUK NASIL
HABERLEŞTİRİLMELİ?**



BU KILAVUZ "İZLEME RAPORU: MEDYADA YOKSULLUK GÜNDEMİ OCAK - AĞUSTOS / 2022"NİN YAYINLANMASININ ARDINDAN, "KILAVUZ İLKELER: YOKSULLUĞA DAİR GÖRSEL KULLANIMI" İLE BİRLİKTE RAPORA EK OLARAK HAZIRLANMIŞTIR.

PROJE EKİBİ

Can Çelik, Esin Türken,
Güliz Kalender, Roysi
Florentin, Selen Yüksel,
Şevval Şener

ODAK GRUP ÇALIŞMASI VE ÇALIŞMA TOPLANTISI YÜRÜTÜCÜLERİ

Selen Yüksel, Şevval Şener

KILAVUZU DERLEYEN

Şevval Şener

KILAVUZ TASARIMI

Myra Ajans

YAYIN TARİHİ

Ocak 2023

BAKINIZ

[İzleme Raporu:](#)
[Medyada Yoksulluk](#)
[Gündemi Ocak - Ağustos](#)
[2022](#)

[Kılavuz İlkeler:](#)
[Yoksulluğa Dair](#)
[Görsel Kullanımı](#)

ISBN:

978-605-74036-8-1



"Bu yayın, Açık Alan Derneği'nin girişimi olan Derin Yoksulluk Ağı tarafından Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Açık Alan Derneği & Derin Yoksulluk Ağı sorumludur."

AÇIK ALAN DERNEĞİ & DERİN YOKSULLUK AĞI / 06

TEŞEKKÜR / 06

ARKA PLAN / 07

KILAVUZ İLKELERİN AMACI VE HEDEF KİTLESİ / 08

KILAVUZ İLKELERİN TEMELİ / 08

REHBERİN KATILIMCILARI / 08





AÇIK ALAN DERNEĞİ (AAD) & DERİN YOKSULLUK AĞI (DYA);

- sosyal, ekonomik ve kentsel sorunlar hakkında farkındalık yaratmayı;
- hak ve ihtiyaçlarına erişmekte zorlanan, sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplarla dayanışmayı;
- bu grupları çeşitli faaliyetler aracılığıyla güçlendirmeyi; bu grupların kamusal hak ve hizmetlere erişimini desteklemeyi;
- eğitim, sağlık, istihdam, sosyal güvenlik dahil olmak üzere temel insan haklarına erişimleri yolundaki engelleri azaltmayı amaçlayan bir sivil toplum kuruluşudur.

Derin Yoksulluk Tanımı: AAD&DYA yoksulluğu çok boyutlu bir çerçevede, kişilerin temel hak ve ihtiyaçlarına erişimlerinin kısıtlanmasının yanında ekonomik, sosyal, politik ve kültürel haklarına ulaşmalarının da engellendiği bir olgu olarak ele alır.

HEINRICH BÖLL STIFTUNG TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ (2001)

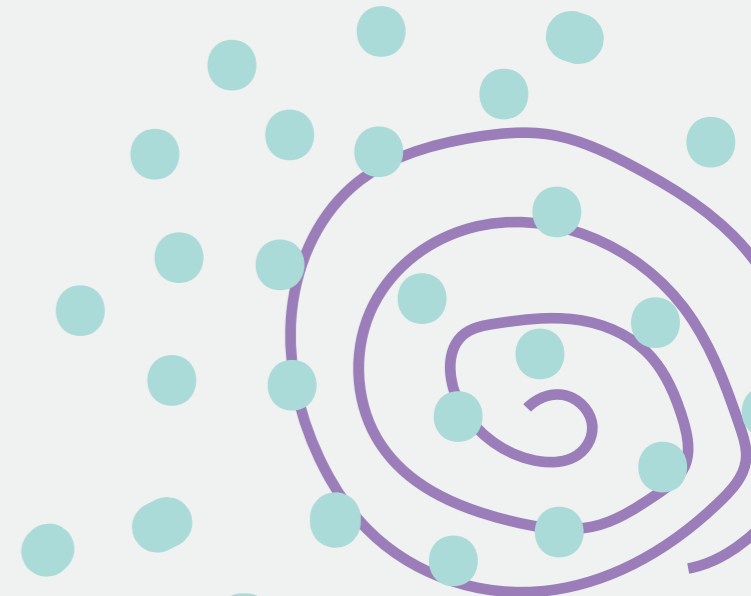
Demokratik aktörlerin çalışmalarının güçlendirilmesinden insan ve azınlık haklarının korunmasına, ekoloji ve sürdürülebilir kalkınmadan, küresel ve bölgesel güvenlik politikalarının geliştirilmesine yönelik girişim ve çalışmaları destekleme ve teşvik etme gayretindedir. Merkezi İstanbul'da bulunan Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği Bürosu 20 yıldır yukarıdaki ilkeleri güden, insanlar arasında cinsiyet, etnik köken, din ve renk ayrımı yapmaksızın hukuk devleti ilkeleri temelinde kurulu demokratik toplum düzeninin korunması için çaba sarf eden sivil toplum girişimlerini destekler.

TEŞEKKÜR... Yoksulluk koşullarında yaşayan ve odak grup çalışmasına katılarak bizlere deneyimlerini ve beklentilerini anlatan, çalışma toplantısına katılarak mesleki deneyimlerini ve alandaki koşulları bizlerle paylaşan **tüm basın mensuplarına**, projeyi hayata geçirebilmemizi sağlayan **Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliğine** teşekkürlerle...

ARKA PLAN

Ocak - Ağustos 2022 tarihleri arasında medyada yer bulan ve yoksullukla ilintili olan haberlerde ne tür önyargılar beslendiğini, nasıl bir 'yoksul' resmi çizildiğini, hangi söylem stratejilerinin tercih edildiğini araştırmak ve iyi örnekleri göstermek üzere **İzleme Raporu: Medyada Yoksulluk Gündemi** yayınlandı. Bu raporda yapılan analizlerin ardından, yoksul dışlayıcı söylemlerin ortadan kaldırılabilmesi için yol gösterebilecek bir takım temel ilke ve önerilerin faydalı olabileceği düşüncesi ile bu rehber/kılavuz çalışması başladı.

İzleme raporu için "**yoksullukla ilişkili haberler**" sınıflandırılırken; içinde "yoksulluk" geçen veya doğrudan yoksulluk sınırı/yoksullaşmaya dair hazırlanan haberler, beslenme yetersizliği, barınma hakkına, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişememe, soba zehirlenmeleri, metal-çelik hırsızlık haberleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet, adalete erişememe, enflasyon, sosyal destekler, sendika ve öz örgütlenmeler, dayanışma, hak arayan işçi haberleri, günlük veya yevmiyeli çalışan kişilerle ilgili haberler derlendi ve analiz edildi.



KILAVUZ İLKELERİN AMACI VE HEDEF KİTLESİ

Bu rehber, öncelikle editörler olmak üzere gazeteciler, muhabirler, tüm basın mensupları; kamuoyu nezdinde açıklama yapan, yoksullukla ilgili söylem ve politika geliştiren herkesin faydalanabilmesi, söylemlerin arkasındaki riskleri fark edebilmesi ve sorgulayabilmesi amacıyla hazırlandı.

KILAVUZ İLKELERİN TEMELİ

Kılavuz ilkeler hazırlanırken *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*¹, *Kişisel Verilerin Korunması Kanunu*, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, *Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı*, *BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme*, *Yoksulluğu Azaltma Stratejilerinde İnsan Hakları Temelli Yaklaşım Yönelik İlke ve Kılavuzlar*, *Derin Yoksulluk ve İnsan Hakları: Yol Gösterici İlkeler temel alınmıştır*.

REHBERİN KATILIMCILARI

Derin yoksulluk koşullarında yaşayan kişilerle medyada görünürlük odağında yapılan grup çalışması, basın mensuplarının katıldığı ve yoksulluk nasıl haberleştirilmeli odağında yapılan bir çalışma toplantısı ve Derin Yoksulluk Ağında çalışan kişilerin deneyimleri bir araya getirilerek bir tartışmanın ürünü olarak yayınlanan bu rehber, geliştirme ve güncellenmeye açıktır.

Yoksulluğun ‘nasıl’ gündemleştirildiği neden önemli?

Yoksulluk koşullarında yaşayan kişilerin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel hakları sistematik olarak ihlal edilmekte, kişiler ayrımcılık ve sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Yoksulluğun üstesinden gelmeye yönelik varolan kamu politikaları, yoksulluk içinde yaşayan insanların haklarının korunması gerekliliğinin üzerine kurulmalı, hiçbir politika ve uygulama yoksulluğu derinleştirmemelidir. Kamuoyu algısının kamu politikaları üzerinde önemli bir etkisi olduğu düşünüldüğünde, hak temelli yoksullukla mücadele politikalarının benimsenmesi için yoksullara dair önyargılı veya suçlayıcı söylemlerin ortadan kalkması ve kamuoyu algısının değişmesi önemli bir etken olabilir. Bu bağlamda medyanın yoksulluğu nasıl gündemleştirdiği, kamuoyu algısını nasıl şekillendirdiğinin etkisi yadsınamaz.

Türkiye’de pandemi ve ekonomik krizin etkileri ile birlikte artan yoksulluk ve yoksullukla mücadele yöntemlerine dair yapılan haberlerin sayısı gittikçe artarken, medyanın kamuoyunu tarafsız bir şekilde bilgilendirme sorumluluğunu hatırlamak gerekir. Medya bu sorumluluğu, ancak, yoksulluk yaşayan kişilerin deneyimini en iyi şekilde, kişilerin onuruna saygı göstererek ve anlatmak istediklerine alan açarak, yoksulluğun çok boyutlu yapısını görünür kılarak ve yoksulluğa neden olan sistematik faktörleri inceleyip hesap sorarak yerine getirebilir.

Yoksulluğun haberleştirilmesi ve yaygınlaştırılması süreçlerinde basın mensuplarına ve bu alanda içerik oluşturan herkese fikir verebilecek bir dizi öneri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

Yoksulluk nasıl haberleştirilmeli?

- **Haberin söylemi ve içeriği insan onuruna saygılı olmalı:** Yoksullukla ilgili yapılan haberlerde herkesin onuruna saygı gösterilmeli, damgalamadan ve önyargılardan kaçınılmalı ve yoksulluk içinde yaşayan insanların mücadelesi veya değişim için gösterdikleri çabalar da görünür kılınmalıdır.
- **Çizilen temsiliyete ve kurulan dile dikkat edilmeli:** Haber hazırlanırken yoksulluk koşullarında yaşayan kişilerle ilgili genellemeler yapılmamalı, romantize eden, acındıran veya suçlayan söylem ve görsellerden kaçınılmalıdır.
- **Gerçeklik arka plandan koparılmadan aktarılmalı:** Arka plan yeterince anlatılmadan hazırlanan haberler, yaşanan güçlüğü/hak ihlalini kişiselleştirerek politik ve toplumsal bağlamdan koparabilir.

Örneğin kış aylarında yayınlanan, soba zehirlenmesine bağlı ölümlere dair haberler, kişilerin neden soba ile ısındığından, içinde bulunduğu yoksulluk ve yetersiz barınma koşullarından bahsedilmeden, yakılan kömürün niteliği, yakacak satın alamadıkları durumlarda kullanılan alternatif malzemeler ve onların yarattığı risk tartışılmadan aktarıldığında, haberin verdiği mesaj “talihsizce can veren insanlar”dan öteye gidemez.

- **Kişileri yoksulluktan korumakla yükümlü politik aktörlerin sorumluluğu vurgulanmalı:** Haberler hazırlanırken, yoksulluğa sebep olan yapısal ve sistemik eşitsizliklerin, sosyal, politik, ekonomik ve kültürel ayrımcılığın ve tüm bunları önlemekle yükümlü politik aktör ve mekanizmaların sorumluluğunun görmezden gelinmesi, okuyucunun sorumluluğun kimde olduğuna dair fikrini şekillendirebilir.

“İnsanlar şu durumda, yardım edelim” diye haberler okuyorum. Biz kimseye muhtaç değiliz, bu algıdan hoşlanmıyorum. Devletin görevi nerede? Bireysel sorunlar değil ki bunlar, asıl haber konusu bu olmalı. Ben neden hakkıma erişmek için bir gazeteye malzeme olayım?”

- **Veriye dayalı olmalı:** Haberler hazırlanırken konuya dair nicel verilerin eklenmesi, büyük resmi görmemizi kolaylaştırır. Veriler seçilirken araştırma yöntemi açıklanmış, bağımsız ve bilimsel kaynaklar tercih edilmelidir. Ulaşılabilirse aynı konuya dair farklı kaynaklardan veya farklı yıllardan karşılaştırmalar eklenmesi de önemli olabilir.

Örneğin pandemi döneminde ihtiyaç kredisi çekip borçlanarak temel ihtiyaçlarını karşılayan ve sonrasında borcun aylık taksidini ödeyemeyen kişiye dair yapılan bir haber, yalnızca kredi çeken bir kişinin anlatısını içeriyorsa, temel ihtiyaçlarını bile karşılamakta başarısız kalmış bir kişinin yetersizlik hikayesine dönüşebilir. Konunun öznesinin sesini duyurmak önemli olmakla birlikte, bu durum tekil bir hikaye değildir. Ulaşılabilirdiği takdirde o dönemde artan borçlanma ve icra dosyası verileri, yıllara göre karşılaştırmalı borçlanma grafikleri, borçlanmaların arttığı gruplara dair demografik bilgileri içeren bir haber, sorunu daha iyi ortaya koyacaktır. Pandemi gibi bir kriz anında borçlanmaya gidilmesi, yoksulluk riski altında olan kişilerin temel haklarına erişimlerini koruyacak mekanizmaların çalışmadığı, kişilerin kendi hayatta kalma yöntemlerini geliştirmek zorunda kaldığı anlamına gelmektedir.

- **Yoksulluğu bizzat deneyimleyen kişilerin anlatıları dahil edilmeli:** Bir durumu, o durumun öznesini dinlemeden aktarmak eksik kalır. Sadece sayılarla veya uzman görüşü alınarak hazırlanan haberler, yoksulluk koşullarında yaşayan kişilerin deneyimlerini aktarmakta yetersiz kalacaktır. Okuyucunun empati kurabilmesi, verilen bilginin kişilerin hayatındaki etkisini anlayabilmesi için öznelerin anlatısı da gereklidir.

“Bir bütünün parçası olarak kişilerle konuşmak gerekiyor, amaç sadece bir kişinin veya ailenin yaşadıklarını göstermekten ziyade bütünü anlatırken okuyucu için anlamayı kolaylaştırmak. Söylediğimiz şeyin gerçek olduğunu göstermeye ihtiyaç var. (Gazeteci, Dijital Gazete)”

- **Deneyim aktarımı veya uzman görüşü içermeli:** Haber hazırlanırken, farklı bakış açılarından yararlanmak önemli olabilir. O alanda çalışan bir meslek çalışanı veya bir uzmandan, ilgili bir aktivist veya sivil toplum çalışanından, araştırma yapan bir araştırmacı veya akademisyenden fikir almak okuyucunun bakış açısını da genişletebilir.

Örneğin kız çocuklarının menstrüel ürünlere ve regl olmak hakkında bilgiye erişimine dair bir haber hazırlanırken, regl yoksulluğu alanında çalışan bir sivil toplum çalışanı veya akademisyenin, okullarda çalışan öğretmen veya psikolojik danışmanların, aile sağlığı merkezinde çalışan bir aile hekimi veya bir jinekoloğun fikirleri ve deneyimlerini duymak önemli olabilir.

- **Bağımsız olmalı:** Medya kanalları, yoksullukla ilgili yapılan haberleri siyasi propaganda aracı haline getirmemelidir.

Örneğin kamu tarafından sağlanan sosyal destekler kişilere mal edilerek, bakan veya cumhurbaşkanı tarafından sağlanan lütuflar olarak sunulmamalıdır. Yoksullukla mücadele eden kişilerin hak mücadelesi, muhalefet için bir araç haline getirilmemeli, yoksullukla ilgili yapılan haberler seçim malzemesi olmamalıdır.

- **Tık haberciliği olmamalı:** Okuyucunun ilgisini çekmek veya habere tıklanmasını sağlamak amacıyla haberin dikkat çeken bir kısmı bağlamdan koparılarak öne çıkarılmamalı, başlıklar özenle seçilmelidir.

“Editörler başlık atarken çok hızlı bir süreç oluyor, haberi bir an önce vermek gerekiyor. Dikkat çeksin ve haber okunsun kaygısıyla da birlikte klişelere başvuruluyor. (Editör, Dijital Gazete)”

- **Algı yönetimi yapmamalı:** Yoksulluğu suç olarak gösteren, meseleyi politik bağlamından koparıp kişiye indirgeyen söylemlerden kaçınılmalıdır. Medya, olanı olduğu gibi yansıtmalı, okuyucuya/izleyiciye doğru ve eksiksiz bilgi ulaştırmalı, gerçekliği çeşitli amaçlarla çarpıtmamalıdır.

“Yardımlar televizyonda öyle bir anlatılıyor ki, sana da çıkacak sanıyorsun, kalkıp çocuğunla başvurmaya gidiyorsun, saatlerce sıraya giriyorsun, ama sıra sana geldiğinde haberde anlatılmayan kriterler olduğunu, gerçeğin öyle olmadığını görüyorsun.”

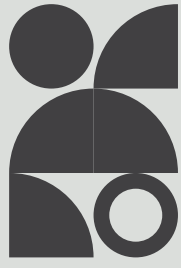
Medya; sesini duyurmak, itiraz etmek, hakkını aramak veya yoksullukla mücadelesini görünür kılmak isteyen pek çok kişi için alan açabilir. Bir haber için yoksulluk koşullarında yaşayan kişilerle görüşme yaparken kişilerin ihtiyaçları gözetilmelidir.

Yaptığımız odak grup çalışmasında, kişilerin gazetecilerle görüşmeye ve deneyimlerini anlatmaya açık olduğu eğilimi hakimken, bazı çekinceler de mevcuttu.

“Bir gazeteci ile görüşürken nelere dikkat edilsin isterdiniz?”

sorusuna verilen yanıtlarda aşağıdaki öneriler öne çıktı:

- Görüşme yapmadan önce haberin nasıl tasarlandığı, kendisine sorulacak sorular ve başka kimlerle görüşüleceğinin anlatılması,
- Görüşme sırasında ihtiyaçlarına duyarlı olunması, vazgeçme hakkının olması,
- Haberde kullanılacak fotoğraf hakkında fikir alınması,
- Haber için nesneleştirilmemek, özgürce konuşabilmek, eşit davranılması,
- Çarpıtmaya gidilmeden gerçeklerin olduğu gibi yansıtılması, çocuklarının fotoğraf ve videolarının çekilmemesi,
- Haberin nerelerde yayınlanacağı ve nerelere ulaşabileceği hakkında bilgilendirilmek,
- Haber yayınlanmadan önce okuyabilmek,
- Yayınlanan haberle ilgili kendisine ulaşmak isteyenler olursa bilgilerinin izinsiz paylaşılmaması



DERİN
YOKSULLUK
AĞI